

חשבון נפש

הו, הנה לנו מעשה יהודי טיפוסי: להטיח בחזינו אגרוף קפוף, ולמלמל "אשמנו! בגדנו! תעינו!" ביקורת עצמית היא אחד המאפיינים היהודיים הנצחיים. ואני דווקא בעד... לחיות עם התחושה שהעולם איננו מתוקן, שיש לנו כאן עבודה, שאנו נעשים כך שותפים לבורא כשאנו משפרים את עולמנו. איננו מושלמים, הבריאה היא אמנם מלאכת מחשבת, אבל בהחלט איננה מושלמת. עוד יש עבודה רבה... נשים מדוכאות בעולמנו, לא מצאנו מזור למחלות כרוניות רבות, מערכת החינוך פגומה, התקציבים בתחומי הרוח ירודים, ועוד סוגיות לרוב מבקשות עיון ותיקון.

אכן, לא עלינו המלאכה לגמור, אבל בהחלט איננו רשאים להיבטל ממנה. וראשית חוכמה, עלינו לערוך חשבון הנפש, חיבוט ובחינה, רפלקציה מתמדת. חוסר הנחת הוא שדוחף אותנו לפעול. לא זו העת להודיע בנוסח הרוחניות הפופולרית כיום, שאפשר כבר לנח, כי "הכל בסדר בדיוק כפי שהוא" (הגם שזה נכון במידת-מה).

אז עד כאן הבהרנו שלא גדלנו על ברכי הנצרות, המלמדת אותנו להיפטר מרגשות האשם שלנו – בוודאי וקבלת מחילה – ולגאול את עצמנו. לא, לא... אנחנו לא מרוצים, בכלל לא. אנחנו באים חשבון עם אלהים ואדם. "אין לנו אלהים" בעניין הזה. תמיד בווער לנו לעשות יותר טוב, לתקן, לבדוק על מה עוד אפשר להתלונן. אלהי ישראל כבר רגיל "לחטוף" מאיתנו תלונות, ובצדק (מי אחראי לעולם המקולקל שלנו?!), אבל השורות הבאות מופנות לפמליא של מטה – אנשים שמהלכים על פני האדמה, ואפילו פה בארץ הקודש ישראל – וזו הזדמנות להפנות מבט פנימה ולבחון על מה גם אנחנו יכולים לקחת אחריות.

אז לא על ברכי הנצרות גדלנו... אבל גם לא על אלה של היהדות! גם את חשבונות הנפש שלנו ערכנו, כשערכנו, ב"שפה זרה", ולא מתוך העולם היהודי. אבל – ברוך השם – ההתעוררות הרוחנית העכשווית בעולם תוקפת סוף סוף גם אותנו, ותערוכת האמנות שלפנינו היא אחד הביטויים לכך. ועכשיו, משהתעשתנו וניערנו, כבר אי אפשר עוד להבין את הנמנום שאחז בנו קודם – מה לכל הרוחות עשינו עד עכשיו?! איפה היתה היהדות בחיינו?! הלוא מעיינות היהדות עולים על גדוטיהם, עשירים, מגוונים, מרתקים... איפה היינו?! איך נתנו ליהדות להפוך לסעיף בתעודת הזהות, תחת "לאום" (ולצידו ההסתייגות המשפטית, שאין אפילו ברישום זה כדי להעיד על זהותנו)?! איך הפכנו את המורשת שלנו למוצג מוזיאוני, שריח חריף של נפתלין עולה ממנו?! איך הפקרנו את מקורותינו בידי קבוצה קטנה וקיצונית אחת בתוכנו?! איך נותרנו בלי כלים ובלי שפה ברגעים החשובים ביותר בחיים – בלידה, בנישואין, בחגיגות הלאומיות?! איך העזנו למצוא השראה בכל תרבות אחרת – מודרנית ועתיקה – בעוד משלנו הסתייגנו?! איך יכולנו...!?

"כִּי לֹא דָבַר רַק הוּא מְכַם כִּי הוּא תִּיַיְכֶם..." (דברים לב 47) - **אמר ר' מנא: "כי לא דבר ריק הוא" – ואם ריק הוא – מכם הוא. ולמה? מפני שאין אתם יגיעים בתורה.** (תלמוד ירושלמי, מסכת פאה)

ולמה התרוקנה היהדות ממשמעות בעינינו? אכן, מפני שלא עסקנו בתורה. ואיך זה קרה? אם נדפדף בדברי הימים, ניזכר... כן, היה דור שמרד, היה דור שהשליך לאשפה את משא הדורות היקר, את המסורת, את מורשת העבר הכבדה. ואולי מוטב היה שכך עשה אותו דור, ושחרר אותנו מהעול? אמנם יש מקום להרהור זה, אבל אם כך ואם כך – לא עם אותו דור אנו באים חשבון, כי אם איתנו, ואנחנו שצריכים לחזור ולבוא בברית זו, כמו שאמר משה בזמנו: "לֹא אֶת אֲבֹתֵינוּ כָּרַת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֶּאת, כִּי אֲנִינוּ אֲנִיחֵנוּ אֵלֶּה פֶּה הַיּוֹם כָּלְנוּ חַיִּים" (דברים ה' 3).

דור מחדש ויוצר אינו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות... יש שהוא נאחז במסורת

קיימת ומוסיף עליה. ויש שהוא יורד לגלי גרוטאות, חושף נשכחות, ממרק אותן

מחלודתן, מחזיר לתחייה מסורת קדומה שיש בה כדי להזין את נפש הדור המחדש.

(ברל כצנלסון, מקורות לא אכזב)

והנה אנחנו מחטטים בפח האשפה של אמא ואבא, של סבתא וסבא, מוצאים שם אוצרות שהללו השליכו, ומאמצים אותם אל ליבנו. ופה המקום להבהיר: לא הכל אנו שבים ומאמצים, ולא כל מה ששב – למקומו הוותיק הוא שב, כי אם למקום חדש, כי שונים אנו עתה, ובריתנו העתיקה שבה ומתחדשת. דורות רבים שחיו את היהדות ידעו לסגל אותה לתנאי החיים ולהתמודד עם שאלות נצחיות שבה. תמיד היהדות היתה להם השפה – לריב, לשמוח, להרגיש, להתבייש, לאשר, לדחות, לעכל – אבל אנו אפילו למצוא ביהדות מבוי סתום או לחוש בה בושה לא יכולנו, אחר תהליך ארוך של הזרה, בו המקורות הפכו מ"שלנו" לזרים. אנחנו שבים למקורות היהדות במבט בוחן, מלקט, עם כל הכאב והבעייתיות שבדבר, ואנחנו יודעים לזהות את הבעיה ולחוות את הכאב, אינו מוותרים עליהם... אבל אינו יכולים אלא לעשות זאת כך. זו טיבה של תמימות שניה. ומעתה, גם אנחנו רשאים – וחייבים – לריב, לשמוח, להרגיש, להתבייש, לאשר, לדחות ולעכל בשפה היהודית, לסגל את היהדות לתנאי החיים ולהתמודד עם שאלות נצחיות שבה.

התשובה הראשית שהיא מאירה את המחשכים מיד, היא שישוב האדם אל עצמו, אל

שורש נשמתו, ומיד ישוב אל האלוהים. (הרב קוק, אורות התשובה)

כמה טוב לקפוץ אגרוף ולהכות על חטא, להצטער, להתלונן, לגלות תדהמה... אבל בו בזמן למצוא את עצמנו עוסקים בתשובה, בתיקון עולמנו. הבה נתנער מעפרנו, לעולם של יצירה מחודשת ממקורות היהדות. בואו.

ד"ר מריאנה רוח-מדבר